

تاریخچه پزشکی قانونی

(قسمت چهارم)

دوره تحول پزشکی قانونی

نویسنده: دکتر فرامرز گودرزی

مشاور عالی سازمان پزشکی قانونی کشور

پزشکی قانونی در دوره سلطه مسیحیان بر بیت المقدس - در سال ۱۱۰۰ میلادی

گودفری دو بوئیون^(۲) حکمران صلیبی فلسطین قوانین خاصی برای شهرهای تحت تسلط خود وضع کرد و از پزشکان در موارد قانونی استفاده می‌شد. در موارد مهم یک تن پزشک - یک تن جراح و یک تن داروساز جلسه مشورتی تشکیل داده و با بررسی جوانب امر اظهار نظر تخصصی می‌نمودند. در موارد جنایات جسد معاینه می‌شد و گزارش معاینه جسد بر مبنای علمی تهیه و تقدیم دادگاه می‌گردید. رابطه با مسلمانان و اطلاع از قوانین مبسوط مجازات اسلامی باعث شد که پزشکان محلی که خود مسلمان یا مسیحی و یا کلیمی بودند، با استفاده از آن قوانین مبسوط، موضع جراحات و شدت و ضعف آن در افراد زنده را تعیین نموده و در جنایات نیز به نوع آلت جرح و اینکه موضع حساس بوده یا خیر اشاره نمایند. بازگشت فئودالهای مسیحی که سرداری و سالاری صلیبیون را به عهده داشتند به اروپا پس از شکست از مسلمانان، باعث شد که قوانین مزبور را در قلمرو خود، به خصوص در استانهای فرانسه رواج

انقراض دولت روم غربی و افتادن اروپا به دست قبایل ژرمنی و اسلاوی و زوال تمدن درخشان رومیان در اروپا باعث شد که هر قبیله بسته به رسوم خود قوانین شرعی و عرفی خود را اجرا نمایند. بدین ترتیب در هر شهری یا هر ناحیه‌ای برای انواع جرائم مجازات خاصی اجرا می‌شد. با اینحال انواع جراحات و آسیبها طبقه‌بندی شده و هر یک جریمه یا مجازات خاصی داشت. بیشتر قوانین مشابه قوانین حمورابی بود. شارلمانی^(۱) امپراطور بزرگ قوم ژرمن متوفی به سال ۸۱۴ که سعی می‌کرد امپراطوری روم غربی را احیا نماید در امپراطوری وسیع خود قوانین مدونی را به اجرا گذاشت. در این قوانین تصریح شده که قضات، که از روحانیون بودند، در موارد لزوم بایستی از پزشکان کمک بگیرند به خصوص در مواردی مانند ضرب و جرح، بچه‌کشی، خودکشی، تجاوز جنسی، انحرافات جنسی، طلاق و فسخ نکاح و عوارضی مانند عنن، تجویز داروهای سقط‌آور و سقط جنین جرم سنگینی داشت. متأسفانه قوانین شارلمانی پس از فوت او به تدریج منسوخ شد و پزشکی قانونی اروپا دوباره به مرحله اول دوره تحول بازگشت.

دهند و به احتمال قوی نفوذ قوانین مزبور در فرانسه و سایر ممالک اروپایی، باعث ترقی علم پزشکی قانونی در اروپا گردید.

پیشرفتهای اولیه پزشکی قانونی در ایتالیا

راجر دوم^(۱) پادشاه سیسیل در سال ۱۱۴۰، دستور داد از نظریه پزشکان در موارد قضائی استفاده شود و قوانین بدین منظور، تدوین گردد. فردریک دوم^(۲) در ۱۲۲۴ دستور داد پزشکی و پزشکی قانونی براساس نظریات بقراط و جالینوس و رازی و ابوعلی سینا تدریس گردد. به دانشجویان که بایستی ۲۱ ساله باشند. سه سال حقوق و پنج سال طب، تدریس می شد و پس از آن یک سال به آنان وقت داده می شد تا خود را برای امتحان آماده سازند.

هوگو دی لوکا^(۳)، یکی از جراحان معروف شهر بولونی در ایتالیا، تز خود را درباره مطالعات پزشکی قانونی گرفت. از قرن سیزدهم به بعد از شهر بولونی، پرونده های متعددی از معاینه اجساد، به خصوص در جراحات مهلک و مسمومیت ها و تشریح نعشی در این مورد به دست آمده است.

پاپ اینوسنت سوم^(۴) دستور داد پزشکان برای توضیح درباره گواهی های خود در دادگاه ها حاضر شوند. در یک مورد دزدی که اشیاء کلیسا را به سرقت برده بود، به قتل رسید، ضاربین از جمله کشیشی که با شمشیر به او حمله کرده بودند، مورد بازجویی قرار گرفتند، پزشکان قانونی به معاینه جسد در مقابل سؤال قاضی دادگاه که کدامیک از جراحات کشنده بوده است. گفتند زخم شمشیر موجب مرگ گردیده است. پاپ گریگوری نهم^(۵) به مشاوران خود فرمود یک دوره آیین نامه برای پزشکی قانونی تدوین کنند که در آن به ازدواج، طلاق، فسخ نکاح، عنن، زایمان، سزارین و رابطه ابوت، تجاوزات جنسی، سقط جنین و جنایات علیه اشخاص، اهمیت خاصی داده شده بود. در موارد شکایت زنان از ناتوانی جنسی همسرانشان، ابتدا زن معاینه می شد اگر باکره بود، مرد را از نظر عنن مورد آزمایش قرار می دادند. در موارد مهم در چنین مسائلی سه تن پزشک و سه تن جراح به اتفاق سه نفر ماما، زن و شوهر را معاینه می کردند. در پرونده های سروصدادار دیگر، روحانیون، پزشکان و قضات با بررسی پرونده و معاینه پزشکی توسط پزشکان، تصمیم مقتضی می گرفتند. باید توجه داشت که این مسئله تا ۱۶۷۷ در فرانسه هنوز معمول نبود.

در قرن چهاردهم پاپ جان بیست و دوم^(۶) دستور داد در موارد جنایی، دادگاهها بدون نظریه پزشکی قانونی، اقدام به صدور رأی

نمایند. به دستور او خرید و فروش سموم تحت کنترل در آمد و قواعدی برای صدور جواز دفن و به خاک سپردن میت وضع شد. پاپ گریگوری دوازدهم^(۷) ضمن تأیید قوانین او و پاپ گریگوری نهم در مسائل جنسی قواعد جدیدی وضع کرد. به هر حال ایتالیا در بسط دانش پزشکی قانونی اولیه، سهم عمده ای داشته و از این نظر دخالت پایهای نام برده فوق، بسیار چشمگیر و در خور ستایش است.

پیشرفتهای اولیه پزشکی قانونی در فرانسه

در تاریخ از کارهایی که به تأیید و دستور اسقف های مین^(۸) و آنژو^(۹) در قرن یازدهم در زمینه پزشکی قانونی انجام گردیده، نام برده شده.

از قرن دوازدهم در پاریس جراحان به کار پزشکی قانونی می پرداختند. در سالهای ۱۲۰۷ و ۱۲۶۰ در قوانین نرمانها اشاراتی به پزشکی قانونی شده است.

در سال ۱۲۷۸ فیلیپ جِسور^(۱۰) و در سال ۱۳۱۱ فیلیپ نیکو^(۱۱)، شاهان فرانسه، دستوراتی درباره نظام پزشکی و پزشکی قانونی صادر نمودند. در پاریس جراحان موظف شدند، که آسیبهای وارده به مصدومین و مرگهای ناشی از آن را، به مراجع قضایی و انتظامی اعلام نمایند و در شهرهای عمده فرانسه پزشکان خاصی به کارهای پزشکی قانونی می پرداختند.

چنین پزشکانی فقط به معاینه ظاهری اجساد اکتفا نموده و از کالبدشکافی در گزارش آنان خبری نبود. پزشکان، جراحان و ماماها توسط دادگاهها، برای ادای توضیح به خصوص در مورد نوع آلت جرح، مسمومیتها، عوارض حاملگی و تجاوزات جنسی احضار می شدند.

معاینه زنانه توسط ماماها انجام می شد. در سال ۱۳۷۴ اجازه کالبدشکافی از طرف پاپ به دانشکده مونپلیه^(۱۲) داده شد. در زمان فرانسوای اول^(۱۳) و هنری چهارم^(۱۴) سعی در ایجاد ارتباط نزدیک بین قوانین موضوعه و پزشکی قانونی شد.

Huge de Lucca - ۳	Frederick II - ۲	Roger II - ۱
Pope Jhon XXII - ۶	Pope Gregory IX - ۵	Pope inoent III - ۴
Anjou - ۹	Maine - ۸	Pope Gregory XII - ۷
Montpellier - ۱۲	Philip the Fair - ۱۱	Philip the Bold - ۱۰
	Henri - ۱۴	Francois.I - ۱۳

پیشرفت‌های پزشکی قانونی اولیه در اسپانیا و آلمان

در سال ۱۵۰۷ در مانیز به دستور ژرژ شاهزاده و اسقف بامبرگ^(۱) قوانین مدونی تحت نظر مشاور او، بارون فن شوارتزربرگ^(۲) تدوین شد که مواردی از پزشکی قانونی، به خصوص مرگهای جنائی را در بر می‌گرفت. به تدریج این قوانین در شهرهای دیگر آلمان رعایت شد تا در دوره امپراطور شارلکن (شارل پنجم)^(۳) پادشاه اسپانیا و آلمان که امپراطوری بزرگ او ایتالیا، هلند و بلژیک و قسمتهایی از فرانسه و آمریکا و آفریقا و آسیا را تحت سیطره خود داشت، به صورت قوانین جنائی کارولینا در آمد [منسوب به کارلوس پنجم^(۴) (شارل به تلفظ اسپانیایی)].

در این قوانین به مواردی مانند صدمات وارده به اشخاص، جنایت، بچه کشی، خودکشی، احتمال خطر در مصدومین، تظاهر به بیماری و جنون، سقط جنین و مسائل حاملگی، خفگی در آب و دارآویختگی، تصور پزشکی و مسمومیت‌ها توجه خاص شده است. به جنون در جرائم ارتكابی اهمیت زیادی داده می‌شد. تشریح نعشی در موارد لزوم مجاز بود. به علت وسعت ممالک تحت سلطه اسپانیا در آروزگار این قوانین در قسمت اعظم ممالک دنیای آروزگار از جمله فرانسه مورد استفاده قرار گرفت و تا یکصد سال در دادگاههای سراسر اروپا و مستعمرات ممالک اروپایی کاربرد داشت. و بدین ترتیب گد بامبرگ^(۵) و قوانین جنائی کارولینا^(۶)، باعث ترقی و تعالی علم پزشکی قانونی در جهان شد. این قوانین پس از بسط در اسپانیا و ممالک تحت سلطه آن در اروپا از جمله آلمان، ایتالیا، هلند و بلژیک و پرتغال و قسمت اعظم فرانسه و مستعمرات عظیم اسپانیا در آمریکا و آسیا به ممالک همسایه نیز نفوذ کرد و غیر از ممالک اسلامی، که قوانین مدون و مفصل خود را مبتنی بر فقه اسلام داشتند و ممالک آسیایی، تقریباً در تمام ممالک دیگر اجرا می‌شد. کم‌کم پزشکی قانونی به طور پراکنده در دانشکده‌های پزشکی تدریس می‌شد و پزشکان کم‌وبیش به آن علاقمندی نشان می‌دادند. در آلمان قرن هفدهم دانشمندانی مانند لودویک فن هرینگ^(۷)، پل آمان^(۸)، گودفرید ولس^(۹)، ملکیور سبیتز^(۱۰)، برناردوس سوئوس^(۱۱)، یوهان فریدرش زیتمان^(۱۲) و بهرنس^(۱۳) یا نوشتن کتب و رسالات، راه‌گشای علم جدید پزشکی قانونی شدند و تا جائیکه به تدریج تا قرن هجدهم کرسی پزشکی قانونی در دانشکده‌های آلمان افتتاح شد.

آزمایش هیدروستاتیک ریه برای تشخیص زنده بدنیا آمدن یا مرده بدنیا آمدن نوزاد در قرن هفدهم معمول شد و بدین صورت بود که قطعه‌ای از ریه نوزاد یا تمام آنرا در داخل کشت پر آب می‌انداختند

و اگر ریه روی آب می‌ایستاد آنرا دلیل قاطع بر زنده بدنیا آمدن نوزاد می‌دانستند. این آزمایش امروزه هم کاربرد دارد ولی امروزه باید برای اظهار نظر صریح از روشهای علمی آسیب‌شناسی و بافت‌شناسی استفاده کرد.

باید دانست که جالینوس در اینمورد اولین اثر مکتوب را دارد و در آن به تفاوت ریه نوزاد زنده بدنیا آمده و مرده بدنیا آمده، از نظر قوام و رنگ اشاره کرده است ولی استفاده از ظرف آب و انداختن ریه به داخل آن، اول بار توسط سونن کالب^(۱۴) در ۱۵۶۱ در ساکسنی آلمان پیشنهاد شد و هاروی^(۱۵) و بار تولن^(۱۶) و سوآمیردان^(۱۷) و دیگران برای تکمیل آن کوشیدند.

پرونده‌ای از یوهان شیریر^(۱۸) طبیبی از شهر زیتس سلیزی آلمان به سال ۱۶۸۲ در دست است، که در آن استفاده از این روش به عمل آمده است.

اروپا از اواخر قرن شانزدهم

آمبرواز پاره^(۱۹) در سال ۱۵۷۵ کتابی در مورد پزشکی قانونی نوشت. در این کتاب از مرگ متعاقب جراحات تا عنن و نقص عضوی در آن بحث شده است. او در مورد مرگهای متعاقب برق‌گرفتگی جوی، دارآویختگی و خفگی در آب و مرگهای مظنون و مشکوک بحث علمی در خور توجهی نمود. بچه‌کشی، سقط جنین به طور عالمانه‌ای در آن مورد بحث قرار گرفت و در مورد زخمها و تفاوت جراحات قبل از مرگ و پس از مرگ و راههای تشخیص آنها دقیقاً بحث گردیده است. علائمی که او از مسمومیت با گاز زغال شرح داده همانند مباحث امروزی است و علاوه بر مسمومیت‌های معمول، راجع به سموم سوزاننده نیز اشاره شده است. در کتاب او اشاراتی به نقص زیبایی شده است. در سالهای آخر قرن شانزدهم

۱- George Prince Bishop of Bamberg

۲- Baron von Scharzenberg

۳- Carlos.V

۴- Constitutio Criminalis Carolina

۵- Paul Amman

۶- Bernardus Suevus

۷- Johann Friedrich Zittmann

۸- Sonnen Kalb

۹- Swa Mmerdan

۱۰- Melchior Sebitz

۱۱- Godfried Welsche

۱۲- Johann Schreyer

۱۳- Harvey

۱۴- Bar Tholin

۱۵- Ambroise Paré

۱۶- Lodwig von Hernigh

۱۷- Behrens

قانونی است که در هفت جلد، در سالهای بین ۱۶۲۱ تا ۱۶۳۵ در ژم و دو جلد اضافی بعدها در ۱۶۶۶ در آمستردام چاپ شد. وی پزشک مخصوص پاپ اینوستت دهم و پاپ الکساندر هفتم بوده و در دادگاههای خاص پاپها به عنوان پزشک قانونی شرکت داشت. او شاعر - نقاش و موسیقیدان بنامی نیز بود. در کتاب او مسائل پزشکی قانونی بصورت سئوالات مقام قضائی طرح و پاسخ دقیق و اغلب صریح پزشکی قانونی به آن داده شده بطوریکه پزشکان مبتدی و کاردریده و قضات و وکلای عدلیه با خواندن آن به آسانی به مشکلات و معضلات پزشکی قانونی پی می‌برند.

در این کتاب به موارد تعیین سن، حاملگی، بدرازا کشیدن دوران حاملگی - عیوب جنینی - مرگ در دوران حاملگی - مرگ در هنگام زایمان - زنده بدنیا آمدن یا مرده بدنیا آمدن نوزاد - رابطه ابوت - زوال عقلی - جنون - سموم و مسمومیتها - عنن - بکارت - تجاوزات جنسی - جراحات - مرگهای مظنون و مشکوک و مسائل بهداشت عمومی و حتی طب اجتماعی، بحث شده است. کتاب او تا قرن نوزدهم یکی از مهمترین منابع پزشکی قانونی بود و امروزه نیز در بسیاری از موارد قابل استفاده است.

پس از او نوبت آلمانها بود. برناردوس سوئوس^(۱۰) با انتشار کتاب «معاینه زخمهای مهلک» در ۱۶۲۹ و سپس Melchiar Sebitz با تألیف کتابی در مورد بکارت در ۱۶۳۰ و «معاینه جراحات» در ۱۶۳۸ پزشکی قانونی را رونق بخشیدند.

در ۱۶۵۰ میخائلیس^(۱۱) اولین دوره مدون تدریس پزشکی قانونی را در دانشگاه لیپزیک در سال ۱۶۵۰ بنا نهاد. آنگاه در فرانسه به ترتیب در سالهای ۱۶۵۰ و ۱۶۸۴ و ۱۶۹۳ دانشمندانی به نام ژندری^(۱۲) - دو بلنی^(۱۳) و دوو^(۱۴)؛ کتبی براساس نظرات آمبرواز پاره تألیف نمودند. De Blégnny اولین مجله پزشکی قانونی را انتشار داد. از سال ۱۶۶۰ ولش^(۱۵) در لایپزیک کتابی در توصیف جراحات و تخمین احتمال خطر مرگ در آنان نوشت. عزیزانی که این سطور را می‌خوانند، بخصوص پزشکان و دانشجویان پزشکی، می‌دانند که در

آندراس لیباویوس^(۱) در آلمان کتابی در مورد مرگهای مشکوک نوشت و جنایات معروف تاریخی را بررسی کرد.

در سال ۱۵۹۵ سیلواتیکوس^(۲) رساله در تظاهر به بیماری و اوژینوس^(۳) مقاله‌ای در مورد دوران حاملگی نوشته‌اند. در سال ۱۵۹۷ طبییی به نام گدرونکیوس^(۴) کتابی به نام «روشهای معاینات» نوشت که در آن به روش معاینات و آزمایشات جراحات و مسمومیتها و مسائل جنسی توجه بیشتری شده است و برای هر مسئله‌ای نمونه‌ای مکتوب از طرز گزارشات ارائه شده است.

در سال ۱۵۹۸ بزرگترین اثر پزشکی قانونی توسط فورتوناتوس فیدلوس^(۵) از شهر پالرمو به چاپ رسید. این اثر اولین کتاب پزشکی قانونی با روشهای علمی است که در چهار جلد نوشته است. جلد اول در مورد بهداشت عمومی، جلد دوم در مورد جراحات، تظاهر به بیماری، قصور پزشکی، جلد سوم به بکارت، عنن، حاملگی، قابلیت زندگی جنین و بالاخره جلد چهارم در مورد زندگی و مرگ و جراحات مرگبار، خفگی‌ها، مرگ در اثر برق‌گرفتگی و مسمومیتها تدوین شده است. کتاب او بسی کاملتر از اثر آمبرواز پاره و در حقیقت ادامه راه کدرونکیوس بود. فیدلیس در کتابش لزوم کالبدشکافی در مرگهای مظنون و مشکوک را به اثبات رساند و همچنین ثابت کرد خونریزی پس از زفاف ممکن است در باکره‌ها در اغلب موارد وجود نداشته باشد و این دلیل عدم بکارت نیست. او ثابت کرد بیشتر مرگهای ناگهانی علت قلبی دارند.

در ۱۵۹۸ سیورین پینو^(۶) در پاریس رساله‌ای درباره بکارت و ازاله بکارت نوشت و خاطرنشان ساخت، که در بسیاری از موارد پس از زفاف یا تجاوز جنسی، پرده بکارت بدون پارگی بر جای می‌ماند. کتابهای فوق‌الذکر تا اواخر قرن نوزدهم مورد استفاده بود و بعضی از نظرات دانشمندان نامبرده فوق در حال حاضر نیز کاربرد دارد.

پزشکی قانونی از قرن هفدهم به بعد

اولین کتاب بدست آمده از قرن هفدهم توسط چلونی^(۷) با تیتیر پزشکی قانونی در ۱۶۰۶ به چاپ رسید. پس از تاژرو^(۸) رساله درباره عنن مرقوم داشت که در ۱۶۱۱ چاپ شد. آنگاه او طبییی پرتغالی به نام Rodericus a Castro که در هامبورگ طبابت می‌کرد کتابی نوشت که در آن در مورد جراحات - مسمومیتها - بکارت و عنن بحثهای تازه‌ای نمود. سپس یکی از بزرگترین کارهای پزشکی قانونی توسط پائولوس زاکیاس^(۹)، که بدون شک مشهورترین نام در پزشکی قانونی جهان است، انجام گرفت و آن کتابی به نام سئوالهای پزشکی

Eugenius - ۳	Sylvaticus - ۲	Andreas Libavius - ۱
Sévrin Pineau - ۶	Fortunatus Fidelis - ۵	Codronchius - ۴
Paulus Zacchias - ۹	Tagereau - ۸	Cheloni - ۷
Michaelis - ۱۱		Bernardus Suevus - ۱۰
Devaux - ۱۲	De Blégnny - ۱۳	Gendri - ۱۲
		Welsche - ۱۵

قدیم با نبودن آنتی‌بیوتیکها، روشهای مدرن بیهوشی و جراحی، گاهی زخمهای ناچیز نیز خطر مرگ در پی داشت. کتاب او شهرت زیادی پیدا کرد. ده سال پس از او در لایپزیک آمان^(۱)، تألیفی در مورد خطاهای پزشکی قانونی منتشر کرد و در سال ۱۶۹۰، کتابی از او به نام «جراحات مرگبار» چاپ شد که در نوع خود بسیار بااهمیت است. پزشک قانونی نامدار دیگر آلمانی یوهان بُهن^(۲) بود که در لایپزیک انجام وظیفه و در دانشگاه تدریس می‌نمود. او کتاب مفصلی در زمینه پزشکی قانونی دارد که انواع جراحات را شرح داده و جراحات مرگبار را از جراحات معمولی و جراحات قبل از مرگ را از آسیبهای پس از مرگ تفکیک نموده و روش علمی تشخیص آنها را ارائه داد. او جراحات عمدی را نیز از جراحات اتفاقی جدا نموده و راه تشخیص آنها را تعیین کرد. وی مرگهای ناشی از حوادث - غرق‌شدگیها - خفه‌کردگی با بند و دست را به‌دقت مورد بررسی قرار داده و در هر مورد راه عملی تشخیص را تعیین نمود.

او آزمایش هیدروستاتیک، برای تعیین زنده بدنیا آمدن و یا مرده بدنیا آمدن نوزاد، را بارها مورد استفاده قرار داده و ثابت نمود، بسیاری از نوزادان تا هنگام زایمان زنده‌اند و در جریان زایمان، به‌علت استنشاق مایع کیسه جنینی، خفه شده و فوت می‌کنند.

در ۱۷۰۴ او کار نوئی ارائه داد که در آن مسائل نظام پزشکی دقیقاً بررسی شد و علاوه بر آن در مورد تشریح از نظر پزشکی قانونی و آزمایشات تکمیلی، برای تشخیص علت مرگ و راه کنترل سموم بحث مفصلی دارد. در مورد معاینات زنانه نیز ضمن بحث، وظایف ماماهائی را که اقدام به اظهار نظر قانونی می‌نمایند مشخص نموده است.

والتینی^(۳) در ۱۷۰۱ کتاب جالبی تألیف نمود و در آن مسائل پزشکی قانونی را طرح و قضایایی را تا اظهار نظرات قضائی و آراء دادگاه، دنبال نموده و نتیجه هر یک از موارد را، بطرز جالبی مرقوم داشت. کتاب او در دانشکده‌های حقوق و پزشکی از منابع مورد اعتماد بود. او در سالهای ۱۷۱۱ و ۱۷۲۲ کارهای جدیدی در پزشکی قانونی و بخصوص تشریح علمی قانونی ارائه کرد و در مجموع کارهای او همپایه تألیفات زاکیاس و در بسیاری از موارد بسی‌تر از آن بود.

در سال ۱۷۲۲ تاشمیر^(۴) براساس کارهای بُهن^(۵)، کتابی دانشگاهی تألیف نمود که تا سالیان دراز، کتاب درسی دانشجویان بود. پس از او تألیفات متعددی در رشته پزشکی قانونی چاپ شد ولی از همه برتر کار آلبرتی^(۶) بود که در شش جلد تدوین شده است.

کار جالب دیگر مربوط به فیزیولوژیست مشهور آن‌زمان فن‌هالر^(۷) می‌باشد که پسرخوانده تاشمیر بود و از سال ۱۷۸۲ تا ۱۷۸۴ تألیفی در زمینه دروس پزشکی قانونی براساس کارهای تاشمیر دارد. در آلمان اودن^(۸) و پیل^(۹) نشریه علمی پزشکی قانونی را در سال ۱۷۸۲ انتشار دادند که گرچه اولین نشریه در این زمینه نیست، ولی به‌سبب انتشار منظم آن، در حقیقت اولین مجله پزشکی قانونی جهان به‌شمار می‌رود. در همین زمان در فرانسه دانشمند معروف آنتوان لوئی^(۱۰) از مدرسین بنام پزشکی قانونی به‌شمار می‌رفت و به‌مدت سی سال وظایف پزشکی قانونی را انجام می‌داد و اولین مدرس پزشکی قانونی و بهداشت در فرانسه بود. او تألیفات علمی گرانبار بشمار می‌آید. در سال ۱۷۴۸ در مورد غرق‌شدگی و در ۱۷۵۲ درباره علائم مرگ و در سال ۱۷۶۳ در زمینه دارآویختگی تألیفات مستتر کرد. علائم دارآویختگی پس از مرگ را با دارآویختگی در افراد زنده که منجر به مرگ شده، توصیف کرده و علاوه بر آن دارآویختگی به‌صورت خودکشی و تفاوت آن را با جنایات، که با دارآویختگی انجام می‌گیرد بیان نمود. در مورد حاملگی و مسائل آن در ۱۷۶۴ و بالاخره در مورد کنتراکو^(۱۱) در سر (ضایعات ضربه‌ای طرف مقابل در جمجمه) در ۱۷۷۲ رساله‌ای منتشر نمود که هنوز مورد استفاده است.

آنتوان لوئی اغلب به بررسی پرونده‌های جنایی معروف می‌پرداخت و آن را از نظر پزشکی قانونی بازسازی می‌کرد. از جمله در پرونده معروف کالاس^(۱۲)، که خودکشی پسر جوانی به اشتباه جنایت جلوه‌گر شده بود و پدر آن جوان به جرم قتل او به اعدام محکوم گردید را، بازسازی کرده و ثابت کرد که نحوه حدوث مرگ خودکشی بوده و با کمک ولتر نویسنده معروف قضیه روشن گردید. شوسیه^(۱۳)، که طبیب زندان و بیمارستان پزشکی قانونی دیژن فرانسه بود، کتابی به‌نام خاطرات نوشت و در آن لزوم تفحص و تدریس پزشکی قانونی را اثبات و تصریح نمود. در همان سالها او یک‌دوره کتاب درسی برای دانشجویان تألیف نمود.

تلاش دانشمندان ذکر شده فوق سرانجام به نتیجه رسید در فرانسه

Valentini - ۳	Johanne Bohn - ۲	Amman - ۱
Alberti - ۶	Bohn - ۵	Teichmeyer - ۴
Pyl - ۹	Uden - ۸	Von Haller - ۷
Calas - ۱۲	countre-coup - ۱۱	Antoine Louis - ۱۰
		Chaussiev - ۱۳

اروپایی پزشکی قانونی جای خود را باز کرد و سرانجام در انگلستان و آمریکا به اوج اعتلای خود رسید.

پزشکی قانونی در بریتانیای کبیر

ابتدا ساموئل فار^(۱۷) در ۱۷۶۵ و سپس ویلیام هتتر^(۱۸) در ۱۷۸۳ و سپس ویلیام دیز^(۱۹) یک جراح ایرلندی در دابلین پایتخت ایرلند دست به انتشار کتب چندی در رشته پزشکی قانونی زدند. اولین استاد مدرس پزشکی قانونی آندریو دونکان پدر^(۲۰) بود که در دانشگاه ادینبورگ^(۲۱) استاد رشته فیزیولوژی بود و از طرف دانشگاه به او مأموریت داده شده بود که پزشکی قانونی را نیز تدریس نماید. در سال ۱۷۹۲ وی اولین کتاب خود را در این رشته به چاپ رساند تلاشهای او در شناساندن علم پزشکی قانونی به دانشوران زمانه و خاطرنشان ساختن اهمیت این رشته پزشکی در حل و فصل مسائل جنائی باعث شد که در سال ۱۸۰۷ کرسی پزشکی قانونی در دانشگاه ادینبورگ تأسیس شد. پسر او «آندریو دونکان پسر» اولین استاد آن کرسی بود. این اولین کرسی پزشکی قانونی در کشورهای آنگلوساکسن بود.

پس از آندریو دونکان پسر، پرفسور آلیسون^(۲۲) و پس از او سر رابرت کریستی سون^(۲۳) در ۱۸۲۲ در سن ۲۴ سالگی تصدی کرسی پزشکی قانونی ادینبورگ را یافتند. سر رابرت کریستی سون برای نیم قرن مشهورترین پزشکان قانونی جهان بود. او یکی از شخصیت‌های بزرگ انگلیسی قرن نوزدهم بود، وی یک دوره سم‌شناسی مرقوم داشت (در سال ۱۸۲۹) که در آن تأثیرپذیری از پرفسور ارفیلا نمایان است، زیرا وی یک‌دوره تخصصی را در این زمینه در پاریس گذرانده بود، کتاب او بعدها در آمریکا نیز (در فیلادلفیا) به چاپ رسید. او چند رساله دیگر در مباحث مختلف

سه کرسی پزشکی قانونی در دانشکده‌های طب پاریس - استراسبورگ و من‌پلیه تأسیس شد.

پرفسور ماهون^(۱) اولین استاد کرسی پزشکی قانونی در پاریس بود. کتاب او به نام پزشکی قانونی و بهداشت عمومی پس از مرگش در ۱۸۰۱ چاپ شد.

پرفسور فودره^(۲) جراح سابق ارتش ناپلئون، اولین استاد کرسی پزشکی قانونی استراسبورگ بود که تا زمان مرگ، تصدی آنرا به عهده داشت. کتاب پزشکی قانونی و بهداشت عمومی او در ۱۷۹۹ برای اولین بار به چاپ رسید. این کتاب تا پنجاه سال بعد معروفترین اثر پزشکی قانونی بود. او رسالات جداگانه‌ای در روانپزشکی قانونی و بهداشت و طب عمومی دارد.

پرفسور ام.پ. اورفیل^(۳) استاد دانشکده شیمی پاریس و مدرس پزشکی قانونی، روشهایی برای سم‌شناسی ابداع کرد و در حقیقت، پایه‌گذار سم‌شناسی مدرن پزشکی قانونی است.

از دو کتب سم‌شناسی که تألیف کرد درباره رابطه مسمومیتها و انواع مختلف سموم، با پزشکی قانونی داد سخن داد و کتاب عالی وی که در نوع خود بی‌نظیر بود در ۱۸۱۴ در پاریس به چاپ رسید. ترجمه انگلیسی او در ۱۸۱۵ تا ۱۸۱۷ در لندن چاپ شد و سپس بارها به زبان فرانسه - انگلیسی و آلمانی و اسپانیایی به چاپ رسید و شهره آفاق شد. او کارهای نو و مفصلی در مورد سم‌شناسی از نظر پزشکی قانونی نیز انجام داد.

دانشمند بزرگ پس از او که در زمینه پزشکی قانونی معروف است دورژی^(۴) بود و پس از او برواردل^(۵) و تاردیو^(۶) کارهای علمی و اساسی انجام دادند. سپس پزشکان قانونی نامداری که حق زیادی برگردن دانش و دانش‌پژوهان این رشته دارند مانند توتینو^(۷) - ویر^(۸) - بالتازار^(۹) - لاکاسانی^(۱۰) - مارتین^(۱۱) و شاونینی^(۱۲) به علم پزشکی قانونی وسعت اهمیت بخشیدند.

در آلمان علاوه بر دانشمندان معروفی مانند هنکه^(۱۳) و منده^(۱۴)، استاد معروف آلمانی یوهان لودویگ گاسپر^(۱۵) (۱۸۶۴-۱۷۹۶) در این رشته از علم به معروفیت جهانی رسید و سازمان پزشکی قانونی آلمان را با وضع بسیار مدرن و آبرومندی بوجود آورد. او مؤلف کتاب علمی پزشکی قانونی است که تنها ترجمه انگلیسی آن نه‌بار در لندن به چاپ رسیده است.

در اطریش ادوارد ریتر فن هوفمان^(۱۶) اساس علمی را در پزشکی قانونی بنا نهاد و کتاب او، که از بهترین آثار علمی زمان بود، در دوره زندگانش هشت‌بار به چاپ رسید. بتدریج در سایر کشورهای

M.P. Orphila - ۳	Foderé - ۲	Mahon - ۱
Tardieu - ۶	Brouardel - ۵	Devergie - ۴
Balthazard - ۹	Vibert - ۸	Thoinot - ۷
Chavigny - ۱۲	Martin - ۱۱	Lacassagne - ۱۰
	Mende - ۱۴	Henke - ۱۳
	Johann Ludwig Gasper - ۱۵	
Samuel Farr - ۱۷	Eduard Ritter Von Hofmann - ۱۶	
Andrew Duncan - ۲۰	William Dease - ۱۹	William Hunter - ۱۸
Sir Robert Christison - ۲۳	Alison - ۲۲	Edingurgh - ۲۱

پزشکی قانونی نوشت و بزرگترین سم‌شناس انگلیسی‌زبان جهان به‌شمار می‌رود.

پس از او پرفسور تریل^(۱۱) بمدت سی سال استاد کرسی پزشکی قانونی ادینبورگ بود. آثار او تا سال ۱۸۵۸ در دانشگاهها تدریس می‌شد. یکی از کتب او، که بسیار مشهور است در ۱۸۳۶ به‌چاپ رسیده است، کتاب مزبور در ۱۸۴۱ در فیلادلفیا تجدید چاپ شد. جانشین او پرفسور سر داگلاس مک‌لاگان^(۱۲) بود که از ۱۸۶۲ تا ۱۸۹۶ استاد این رشته بود و سپس پرفسور سر هنری لیتل‌جان^(۱۳) از ۱۸۹۷ تا ۱۹۰۶ تصدی کرسی پزشکی قانونی را در آن دانشگاه عهده‌دار بود. او یک سابقه تدریس پنجاه ساله داشت و جای خود را به پسرش داد. پرفسور هنری هاروی لیتل‌جان^(۱۴)، سالهای دراز همراه پدرش به تدریس می‌پرداخت. جانشین وی پرفسور سر سیدنی اسمیت^(۱۵)، که آثار او هنوز هم از کتب مورد استفاده جوامع پزشکی است. پس از بازنشستگی او، در سال ۱۹۵۳ پرفسور داگلاس کیر^(۱۶) که در سال ۱۹۶۰ فوت کرد، استاد این رشته شد.

در شهر گلاسکو اسکاتلند از سال ۱۸۲۶ تدریس پزشکی قانونی آغاز شد. اولین استاد این رشته جیمز آرمور^(۱۷) بود، در سال ۱۸۳۰ جان‌ام. پاگان^(۱۸) و در سال ۱۸۳۱ جرج وات^(۱۹) بجای او به تدریس پرداختند. از پاگان کتاب روانپزشکی قانونی در سال ۱۸۴۰ به‌چاپ رسید. در سال ۱۸۳۹ کرسی پزشکی قانونی در گلاسکو بوجود آمد که اساتید آن به نوبت رابرت کوآن^(۲۰)، هاری رینی^(۲۱)، پیرس آدلفوس سیمپسون^(۲۲)، جان گلیستر پدر^(۲۳) و جان گلیستر پسر جوان بوده‌اند و آخرین آنها ژیلبرت فوربس^(۲۴) می‌باشد.

در سال ۱۸۵۷ در شهر آبردین اسکاتلند کرسی پزشکی قانونی بوجود آمد که فرانسیس اگستن^(۲۵)، که قبلاً از سال ۱۸۳۹ در آنجا تدریس می‌کرد، به استادی کرسی آن برگزیده شد و وی کتابی در ۱۸۷۸ در این زمینه به‌چاپ رساند.

در انگلستان پزشکی قانونی مانند اسکاتلند با وجود دانشمندان نامی، این رشته جای خود را خیلی دیر باز کرد زیرا، دولتمردان چندان توجهی به کاربرد آن نداشتند، با اینحال کتابهای جالبی توسط مؤلفین انگلیسی در آن دوران به‌چاپ رسید.

از جمله جی.ای. میل^(۲۶) در ۱۸۱۶ و ج.جی. اسمیت^(۲۷) در ۱۸۲۱، یکی از بهترین کتابهای آنروزگار کتابی است که توسط ج.ا. پاریس^(۲۸) و فونبلانک^(۲۹) در ۱۸۲۳ که یکی پزشک و دیگری حقوقدان بودند در زمینه پزشکی قانونی تألیف نمودند که به‌عنوان نفیس‌ترین کار پزشکی قانونی تا آن زمان خوانده شد.

ام. رایان^(۳۰) در ۱۸۳۱ و دبلیو.ا.گی^(۳۱) در ۱۸۴۴ و دفریر^(۳۲) در ۱۸۷۵ و اچ.ا. هازبند^(۳۳) در ۱۸۷۴ و دبلیو.بی. وودمن^(۳۴) و سسی.ام. تسییدی^(۳۵) در ۱۸۷۵ و ج.دی. من^(۳۶) در ۱۸۹۳ و اف.ج. اسمیت^(۳۷) در ۱۹۰۰ به نوبت در اعتلای طب قانون انگلیس زحمات فراوان کشیدند. درخشانترین شخصیت در علم پزشکی قانونی انگلیس در قرن نوزدهم پرفسور آلفرد سوئین‌تایلر^(۳۸) بود (۸۰-۱۸۰۶). پرفسور سوئین‌تایلر در سال ۱۸۳۴ به استادی رشته پزشکی قانونی در دانشکده پزشکی بیمارستان گینز رسید. پرفسور دبلیو.ا.گی در ۱۸۴۴ کرسی پزشکی قانونی را در کالج سلطنتی پزشکی لندن افتتاح کرد.

تألیفات پرفسور تایلر بسیار نفیس و اعجاب‌انگیز است. کتاب معروف او که درباره اصول علمی و عملی پزشکی تألیف شده هنوز یک کتاب مرجع است.

پس از پرفسور تایلر تا جنگ جهانی دوم، معروفترین اساتید پزشکی قانونی انگلیس، اسپیلزبری^(۳۹) و راج لینچ^(۴۰) بودند که در سال ۱۹۰۳، در تأسیس سازمان پزشکی قانونی شرکت داشتند و این مقدمه‌ای بود. برای تشکیل آکادمی پزشکی قانونی انگلستان، که پیشرفتهای آن تاکنون ادامه دارد.

پزشکی قانونی در آمریکا

مهاجرین انگلیسی با خود قوانین انگلستان و پزشکی قانونی مرسوم در آن کشور را در آمریکا اشاعه دادند. مواردی از اقدامات

Sir Douglas Machagan - ۲	Trail - ۱
Sir Henry Littlejohn - ۳	Henry Harvey Littlejohn - ۴
Sir Sydney Smith - ۵	Jhon M. Pagan - ۸
James Armour - ۷	Douglas Kerr - ۶
Robert Cowan - ۱۰	George Watt - ۹
Harry Rainy - ۱۱	Pierre A. Sympson - ۱۲
John Glaister Senior - ۱۳	Gilbert Forbes - ۱۴
G.E. Male - ۱۶	Fransis Ogston - ۱۵
J. Fonblanque - ۱۹	J.A. Paris - ۱۸
D. Ferrier - ۲۲	W.A. Guy - ۲۱
M. Ryan - ۲۰	H. A. Husband - ۲۳
W. B. Woodman - ۲۴	C. M. Tidy - ۲۵
F. J. Smith - ۲۷	J. D. Mann - ۲۶
Spilsbury - ۲۹	Alfred Swainetaylor - ۲۸
Roche Lynch - ۳۰	

بچه کشی نوشت که هنوز مورد استفاده است. وی به استادی پزشکی قانونی دانشکده پزشکی نیویورک رسید.

در سال ۱۸۱۵ والتر چانینگ^(۶) در دانشکده هاروارد استاد پزشکی قانونی شد. در ۱۸۱۹ توماس کوپر^(۷) در فیلادلفیا کتابی منتشر کرد که حاصل تحقیقات و نوشته‌های اساتید قدیمی تر انگلیسی مانند فار^(۸)، دیز^(۹)، میل^(۱۰)، هاسلم^(۱۱) بود وی براساس تألیفات آن دانشمندان و تحقیقات و تجربیات خود کتاب نفیسی فراهم آورد. اس. دبلیو. ویلیامز^(۱۲) استاد مؤسسه پزشکی برکشایر از سال ۱۸۲۳ بود وی در ۱۸۳۵ کتابی به رشته تألیف کشید. اس. د. گروس^(۱۳) در سال ۱۸۳۳ کتابی درباره خفه‌کردگی و در سال ۱۸۴۳ کتاب دیگری در مورد جراحات و در سال ۱۸۵۴ اثر جالبی درباره ورود اجسام خارجی به راه تنفس به چاپ رساند.

اول کار عمده درباره روانپزشکی قانونی در سال ۱۸۳۸ بوسیله ایزاک ری^(۱۴) تألیف شد. آموس دین^(۱۵) که حقوقدان بود در سالهای ۱۸۴۰ و ۱۸۵۰ آثاری درباره جنبه‌های حقوقی پزشکی به چاپ رساند.

اِف. اِچ. هامیلتون^(۱۶) پرفسور جراحی و بازرس کل بهداری ارتش آمریکا در جنگهای داخلی، کتابی درباره عوارض شکستگی‌ها در سال ۱۸۵۵ نوشت که علاوه بر جنبه‌های پزشکی قانونی، تا سالها در موارد قصور پزشکی از آنها استفاده می‌شد. کتابهای دیگری در مورد عوارض جراحات و شکستگی‌ها در نتیجه قصور پزشکی، توسط اِف. وارتون^(۱۷) و ام. استیله^(۱۸) در سال ۱۸۵۵، که یکی پزشک و دیگری حقوقدان بودند منتشر شد. ج. الول^(۱۹) کتابی درباره قصور پزشکی و حوادث و اتفاقات در ضمن اعمال طبی و جراحی در ۱۸۶۰ نوشت.

تی. جی. ورملی^(۲۰) کتابی درباره تجزیه شیمیایی سموم، در ۱۸۶۷ تألیف نمود، که اقبال جهانی یافت و اولین کتاب در نوع خود بود که یک آمریکایی نوشته است. سپس دانشمندانی مانند

پزشکی قانونی از سال ۱۶۳۵ در ایالت نیوانگلند و در سال ۱۶۳۶ در ایالت ویرجینیا بدست آمده است.

سپس در سایر ایالات آمریکا بتدریج شروع به استفاده از طب قانونی شد اولین تشریح طب قانونی در آمریکا، به احتمال قوی در اوائل قرن هفدهم، توسط یکی از جراحان به نام اشتاین^(۱) انجام گرفت. در سال ۱۶۴۶ دادگاه ماساچوست اجازه داد که هر چهار سال یکبار یک کالبدشکافی، برای استفاده دانشجویان پزشکی انجام گردد، که بایستی از بین قربانیان جنایات، انتخاب می‌شد. پس از این دوره گزارشاتی از کالبدشکافیها در موارد جنائی دیده می‌شود ولی تا قرن نوزدهم کتابی، درباره مسائل پزشکی قانونی از سوی دانشمندان آمریکایی، تألیف نشده و این بدان علت بود که کتب انگلیسی مورد استفاده آمریکائیان بود.

برای اولین بار جیمز. اس. استرینگام^(۲) (۱۸۱۷-۱۷۷۵) در سال ۱۸۰۴ به تدریس رشته پزشکی قانونی در نیویورک پرداخت و در ۱۸۱۳ به استادی رسمی این رشته رسید. در همین زمان یکی از رجال سیاسی آمریکا، که در امضای اعلامیه استقلال ایالات متحده نیز شرکت داشت. به نام بنجامین راش^(۳) که در سال ۱۷۶۸ از دانشکده پزشکی ادینبورگ اسکاتلند فارغ‌التحصیل شده بود، به فعالیت در زمینه پزشکی قانونی پرداخت. وی، که بعدها به مقام فاخر خزانه‌داری کل ایالات متحده رسید، در سال ۱۸۱۱ کتابی به نام شانزده مقاله در پزشکی قانونی نوشت.

در سالهای ۱۳-۱۸۱۲ چارلز کالدول^(۴) یکدوره کامل پزشکی قانونی در دانشگاه پنسیلوانیا تدریس کرد.

بعدها برادران بک به پزشکی قانونی آمریکا ارج و اعتبار فراوان بخشیدند. این دو برابر J.B. Beck و T.R. Beck بودند.

تی. آر. بک، یکی از شاگردان استرینگهام، در نیویورک استاد فیزیولوژی و مدرس پزشکی قانونی بود و در سال ۱۸۱۵ فعالیت خود را شروع کرده ابتدا در دانشکده فیرفیلد^(۵) نیویورک و سپس در آکادمی آلبانی به تدریس پرداخت، وی در ۱۸۲۶ به استادی پزشکی قانونی دانشکده فیرفیلد رسید. اثر معروف او به نام اصول پزشکی قانونی، در دو جلد و نهصد صفحه در ۱۸۲۳ در آلبانی به چاپ رسید. این کتاب دوازده بار در آمریکا و انگلستان تجدید چاپ شد و به زبانهای آلمانی و سوئدی ترجمه گردید. جی. بی. بک، در چاپهای اولیه نظارت داشت ولی از چاپ چهارم کتاب به بعد، همکاری خود را آغاز کرد. کار برادران بک و اولین کار درخشان و عمده در رشته پزشکی قانونی در آمریکا بود. جی. بی. بک بعداً کتابی درباره

James. S. Strnghan - ۲	Estienne - ۱	
Fair Field - ۵	Charles Caldwell - ۴	Benjamin Rush - ۳
Farr - ۸	Thomas Cooper - ۷	Walter Channing - ۶
Haslam - ۱۱	Male - ۱۰	Dease - ۹
Isaac Ray - ۱۴	S. D. Gross - ۱۳	S. W. Williams - ۱۲
F. Wharton - ۱۷	F. H. Hamilton - ۱۶	Amos Dean - ۱۵
T.G. Wormley - ۲۰	J. Etwell - ۱۹	M. Stille - ۱۸

نوشت که بسیار ممتاز و مشهور است و لوموتین سنیدر^(۱۷) که کتاب بررسی جنایات او در سال ۱۹۴۴ انتشار یافت و برای آموزش پزشکان قانونی و پلیس اهمیت بسزا دارد و بالاخره راترفورد ب. ایچ گرادول^(۱۸) که از مؤسسين آکادمی پزشکی قانونی آمریکا است و آثار متعددی از وی باقی مانده و به پدر پزشکی قانونی آمریکا شهرت یافته است.

A.M. Hamilton - ۳	W. A. Hammond - ۲	J. Ordranax - ۱
R. A. Witthaus - ۶	J. J. Reese - ۵	L. Godkin - ۴
W. S. Haines - ۹	F. Peterson - ۸	T. C. Backer - ۷
E. D. Brothor - ۱۱		H. E. Culberston - ۱۰
M. Vance - ۱۴	T. A. Gonzales - ۱۳	A. W. Herzog - ۱۲
Le Moyne Synder - ۱۷	A. R. Mortiz - ۱۶	M. Helporn - ۱۵
		Ruther Ford B. H. Gradwohl - ۱۸

ج. اوردرنون^(۱) در ۱۸۶۹ و دبلیو.ا. هاموند^(۲) که کارش در روانپزشکی قانونی معروف است و ا.ام. هامیلتون^(۳) در ۱۸۸۳ و ال. گادکین^(۴) در ۱۸۹۴ و ج.ج. ریس^(۵) که کتابی آکادمیک به نام پزشکی قانونی و سم‌شناسی دارد که سالها کتاب درسی پزشکی قانونی بود و ا.آ. ویتھوس^(۶) و تی.سی. بکر^(۷) (۶-۱۸۹۴) که کتابی در چهار جلد تألیف نمودند و ا.ف. پترسون^(۸) و دبلیو.اس. هاینز^(۹) در (۴-۱۹۰۳) و ا.ر. دبلیو. وبستر در ۱۹۲۳ در چاپهای بعدی آن دخالت داشته و تجدید نظر نموده‌اند و ا.ج. ای. کولبرستون^(۱۰) کتابی درباره پزشکان و قانون در ۱۹۱۳ نگاشت. ای.دی. برادر^(۱۱) در سال ۱۹۱۴ در رشته پزشکی قانونی و دندانپزشکی قانونی کتبی نوشت. در ۱۹۳۱ ا.دبلیو. هرزگوگ^(۱۲)، تی.ا. گونزالز^(۱۳) و ام. وانس^(۱۴) کتابی به رشته تحریر در آوردند. ام. هلپرن^(۱۵) در ۱۹۳۷ کتابی تألیف کرد که بعدها سی.ج. آمپرگر در سال ۱۹۵۴ در چاپ مجدد آن سهم بسزا داشت و ا.آ. مورتیز^(۱۶) کتابی در مورد آسیب‌شناسی جراحات در ۱۹۴۲

منابع:

- ۱- وندیداد - ترجمه شادروان داعی الاسلام
- ۲- علم و تمدن در اسلام - تألیف سیدحسن نصر ترجمه احمد آرام انتشارات خوارزمی ۱۳۵۹
- ۳- طب اسلامی. تألیف ادوارد براون ترجمه مسعود رجب‌نیا شرکت انتشارات علمی و فرهنگی تهران ۱۳۶۴
Edward G. Brown. Arabian Medicine, 1921
- ۴- پنج‌هزار سال پزشکی تألیف گرهارد فنزمر ترجمه سیاوش آگاه. شرکت انتشارات علمی و فرهنگی تهران
Venzmer G. Five Thousand year of Medicine
- ۵- کتاب خاطرات دکتر پولاک ترجمه کیکاوس جهان‌داری (نام کتاب در اصل ایران و ایرانیان است)
Jacob Edward Polak Persian, das Land und seine Bewohner
- ۶- پزشکان بزرگ تألیف کاترین ب. شی پن ترجمه محمدتقی مایلی (نام کتاب در اصل مردان طب است)
Men of Medicine by Catherine B. Shippen 1957
- ۷- پزشکی قانونی گرادول
Gradwohl legal Medicine by Camps, Lucas, Robinson.
- ۸- تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی تألیف دکتر ذبیح‌الله صفا انتشارات دانشگاه تهران
- ۹- تاریخ مختصر طب و بیمارستانها در ایران تألیف دکتر ذبیح‌الله صفا
- ۱۰- دوره‌های تاریخ ایران
- ۱۱- انتشارات هزاره حکیم حجة‌الحق ابوعلی، حسین، ابن‌سینا
- ۱۲- مقاله قانون و تروما، دکتر حسن توفیقی مجله پزشکی قانونی شماره اول تیر و مرداد ۱۳۷۳
- ۱۳- مقاله نبش قبر دکتر حسن توفیقی همان مجلد. (این دو مقاله قبل از چاپ مورد استفاده نگارنده قرار گرفته است)
- ۱۴- پزشکی قانونی دکتر فوامرز گودرزی چاپ انتشارات انشتین چاپ دوم ۱۳۷۲
- ۱۵- دوره مجله هنر و مردم